

Випадки тяжкого перебігу сетаріозу у коней

Р. С. Чеботарьов

Як відомо, клініка сетаріозу в коней, а також у великої рогатої худоби вивчена мало, незважаючи на велике поширення цього захворювання та значні економічні збитки, заподіювані ним. Література, присвячена сетаріозу, обмежується лише описом кількох випадків сетаріозу очей, легень, геніталій і мікросетаріозу крові. До цього часу немає ясного уявлення про характер перебігу сетаріозу в сільськогосподарських тварин.

Працюючи на виробництві, нам довелося спостерігати кілька випадків тяжкого перебігу сетаріозу в коней у трьох різних географічних точках Радянського Союзу.

Випадок перший: кінь 14 років, гнідої масті, місцевої поліпшеної породи, гарної, міцної будови тіла, середньої вгодованості, належить колгоспу ім. Червоних партизанів, Ушачеського району, Білоруської РСР. 20.VII у коня почалися приступи легких колік, погіршав апетит, з приводу чого він був доставлений до Ушачеської районної ветеринарної лікарні. Колгоспник, який доглядав коня, сповістив, що в минулому сильний, витривалий кінь, за останні два місяці почав худнути, зморюватися на роботі, пітніти; іноді відмічається знижений апетит. Приступи колік з'явилися вперше і без видимої причини.

Дослідженням коня було встановлено: температура тіла $39,3^{\circ}\text{C}$, дихання — 24 на хвилину, пульс гарного наповнення — 66 на хвилину. Перистальтика, особливо товстого кишечника, посилена. Час від часу з'являються болі в кишечнику, через що кінь позирає на свій живіт, тупцює на місці, робить спроби лягати. Черевні стінки напружені, при дотиканні хворобливі. Живіт підтягнутий. Видимі слизові оболонки, особливо очей, незначно гіперемійовані. Апетит знижений. Кінь залишений на стаціонарне лікування у ветеринарній лікарні. Застосування морфію, кофеїну, салолу, глибоких клізм трохи зменшило коліки, не поліпшивши, проте, загального стану тварини.

22.VII — температура тіла коня ще підвищилася (вранці $39,0^{\circ}$, увечері $40,1^{\circ}$), дихання 32, пульс 76. Загальний стан пригнічений, апе-

тит знижений. Воду п'є з охотою. Калові маси оформлені, нормальної консистенції.

23—24.VII — у стані тварини не відмічено істотних змін.

25.VII — температура тіла коня підвищилася до $40,9^{\circ}$, дихання 38, пульс 74. Тварина пригнічена, слабо реагує на навколишнє оточення, хоч рефлекси — віночковий, волосковий і вушний — наявні.

26.VII — кінь в станку в лежачому стані. З сторонньою допомогою встав, поїв трохи зеленої трави й знову впав на землю. Температура тіла $39,8^{\circ}$, пульс 70, слабого наповнення, аритмічний, дихання 38.

У ніч на 27.VII кінь загинув. При розтині встановлено розлитий хронічний злипливий фіброзний перитоніт, спричинений ситаріями (*Setaria equina*), і як вторинне явище — жирове переродження печінки, переродження м'яса серця і набряк легень. У черевній порожнині виявлено 143 екземпляри дорослих ситарій; у шлунку — личинки шлункових оводів у помірній кількості; в товстому кишечнику — стронгіліди і трихонеми.

Випадок другий: кінь восьми років, рудої масті, нижчесередньої вгодованості, належить підсобному господарству хлібозаводу „Автомат“ м. Свердловська.

Як повідомив ізовий, кінь, незважаючи на гарне з'їдання кормів, почав худнути і став сумний. При огляді 4.II 1943 р. виявлено: температура тіла 39° , пульс 58, дихання 36 на хвилину. Видимі слизові оболонки очей гіперемійовані, слизові носу злегка ціанотичні. Перистальтика кишечника нормальна, апетит задовільний. Живіт злегка підтягнутий, стінки живота чутливі при натискуванні. Загальний стан пригнічений. РОЕ за 15 хв. 61, за 30 — 66, за 45 — 69 і за одну годину — 70. Еритроцитів — 4 000 000 в 1 мм^3 крові, лейкоцитів 17 200. У калових масах — яйця стронгілід до 18 штук в одній краплі плівки.

При підрахунку гемограми виявлено: еозинофілів 6,5%, паличкоядерних 5%, сегментованих 51%, лімфоцитів 35% і моноцитів 2,5%.

5.II — температура тіла коня $39,2^{\circ}$, пульс 46, дихання 41. Апетит нормальний, загальний стан пригнічений.

6.II — температура тіла коня $39,5^{\circ}$, пульс 48, дихання 36.

З 7.II до 18.II, незважаючи на п'ятиразове приймання стрептоциду, дворазове внутрішньовенне введення по 2 мл^3 очищеного скипидару й одноразове внутрішньовенне введення у вигляді розчину 5%-ного новоорсенолу, температура тіла коня жодного дня не знизилася до норми, весь час трималась у межах 39° — $39,8^{\circ}$, дихання при нормальній кількості пульсових ударів було прискорене. Отже, за час перебігу захворювання в стані організму коня не тільки не було поліпшення, а, навпаки, апетит поступово зменшився, наростали депресія і виснаження. З'явилася блідість видимих слизових оболонок.

19.II — температура тіла коня підвищилася до $40,4^{\circ}$, пульс — до 50, кількість дихальних рухів зменшилася до 16.

20.II — температура тіла коня підвищилася до $41,3^{\circ}$, пульс — до 60, кількість дихальних рухів зменшилася до 20.

21.II — кінь уже не вставав, не хотів їсти. В ніч з 21 на 22.II тварина загинула.

Патологоанатомічна картина розтину коня: труп не здутий, виснажений. Підшкірна клітковина бліда, бідна на жир. Розлитий фіброзний перитоніт із поширенням процесу на всю очеревину, сальник і діафрагму. Очеревина, сальник і діафрагма — темносірого кольору, що справляє враження ніби ці органи забруднені. Вся поверхня парієнтального листка

очеревини і черевного боку діафрагми, а також сальника, всіяні довгими (до 2 см) фібринозними ворсинками, що мають колір очеревини і сальника (темнобрудний). В місцях ураження очеревини і особливо сальника — велика кількість статевозрілих і ще молодих сетарій, більша частина яких лежала вільно; деякі гелмінти були фіксовані ворсинками фібрину до поверхні уражених органів. Частина з фіксованих сетарій була вже мертвою і знаходилася на різному ступені руйнування; деякі екземпляри цих гелмінтів були ще живі, проте менш активні в порівнянні з нефіксованими екземплярами. В даному трупі було виявлено 95 екземплярів живих і загиблих сетарій (треба відзначити, що підраховані не всі сетарії, які знаходилися в трупі).

В шлунку й кишечнику, крім невеликої кількості личинок шлункових оводів і стронгілат, нічого не виявлено. Печінка злегка збільшена, повнокровна, обрис органу зберігся.

Випадок третій: кінь 10 років, рудої масті, гарної будови тіла, належить Іванківській раймедлікарні. В минулому дужий кінь, з весни 1949 р. почав худнути, зморюватись у роботі при нормальному з'їданні повноцінних кормів і задовільному догляді.

В 1947 і 1948 рр. у коня в теплий період року з'являлась екзема в ділянці трапеційовидного м'яза. З початком зими екзематозні ураження зникали.

У травні 1949 р. кінь захворів. Підвищилася температура тіла, різко почастишало дихання (як свідчить ветлікар Ф. А. Садовський, що лікував коня) — до 80 рухів на хвилину. Був поставлений діагноз запалення легень і проведено відповідне лікування (сульфідин, камфорний спирт, тепле обкутування грудей). Кінь простояв близько двох тижнів на стаціонарі районної лікарні і був виписаний в значно поліпшеному стані (зменшилася кількість дихальних рухів при зниженій до 38,6° температурі тіла). Проте кінь повністю не видужав, продовжував худнути, став непрацездатним.

10.VII 1949 р. кінь був знову доставлений до Іванківської райветлікарні. При обслідуванні коня встановлено: температура тіла 40,2°, пульс 66, аритмічний, дихання 26, глибоке, грудо-черевного типу. Виражене пригнічення. Апетит задовільний. Перистальтика кишечника посилена, живіт підтягнутий, виражений запальний жолоб, стінки живота хворобливі. В калових масах знайдено у невеликій кількості яйця параскарид і яйця стронгілід — до 14 штук в одній краплі плівки. В ділянці трапеційовидного м'яза — екзематозне ураження шкіри з випаданням шерсті. В шкірі ураженої частини екзематозним процесом знайдено велику кількість личинок сетарій і небагато личинок парафілярій.

Кінь був знову залишений для стаціонарного лікування, хоч діагноз точно не встановлено. Ветлікар Ф. А. Садовський висловив припущення про наявність перитоніту. Застосування стрептоциду, сульфідину, камфорного спирту і фенотіозину не допомогло.

15.VII 1949 р. вирішено було із шлунково-кишкового тракту вигнати параскарид; для цього через носоглотковий зонд введено 40 см³ чотирьохлористого вуглецю з одночасним прийняттям 300 г глауберової солі.

Через кілька хвилин після застосування чотирьохлористого вуглецю в стані здоров'я коня настало погіршення. Пульс почастишав до 72 на хвилину, дихання — до 36. Тварина почала хитатися немов сп'яніла і, щоб не впасти, стала впоперек станка, впершись головою в одну, а сидницями — в другу стінку і так простояла протягом шести з поло-

виною годин. Понад дві доби кінь не хотів їсти, і лише на третю добу в нього з'явився незначний апетит.

16.VII у коня почався профузний понос, що тривав до 19.VII. Температура тіла, як і до того, залишалася підвищеною. Пригнічення значно збільшилось. Тварина майже не реагувала на укуси кровососних паразитів, не захищалася від них. Виснаження підсилилось.

22.VII — кінь лежав, встати сам не міг.

23.VII — кінь загинув.

Патологоанатомічна картина розтину трупа цього коня багато де в чому схожа з вищеописаним другим випадком. Тут також вся очеревина, сальник і черевна частина діафрагми забарвлена в аспідносирій, брудний колір з великим покриттям уражених поверхень фібринозними ворсинчастими нашаруваннями. І тут, як і в перших двох випадках, основним патологічним процесом був розлитий хронічний перитоніт, викликаний статевозрілими і нестатевозрілими сета́ріями. В черевній порожнині цього коня знайдена 81 сета́рія, частина з яких була також, як і в другому випадку, вільною, а частина зафіксованими ворсинками фібрину торкалася поверхні запалених органів. Параскарид і статевозрілих стронгілят не знайдено. В шлунку виявлено 37 личинок шлункових ово́дів. Слизова оболонка дна шлунка — катаральна, слизова оболонка тонкого кишечника рясно вкрита густим слизом, після видалення якого оголюється гіперемійована слизова оболонка. Слизова оболонка товстого кишечника гіперемійована і місцями всіяна плямистими крововиливами. Пристінкові лімфатичні вузли товстого кишечника різко збільшені.

У підшлунковій залозі 23 личинки чотириzubого пальовика. Печінка повнокровна, збільшена, жировоперероджена. Нирки незначно збільшені; ниркова капсула погано знімається. Серце розширене. Легені набряклі. Всі троє коней знаходились у господарствах, благополучних щодо інфекційної анемії та інших інфекційних захворювань, які могли б викликати клініку, схожу на описану. Альфортіозна етіологія перитоніту в даних випадках виключалася відсутністю личинок беззубого пальовика під парієнтальним листком очеревини.

Виключаючи інші причини захворювання, можна з певністю вважати, що головним етіологічним фактором захворювання в даних випадках були сета́рії.

Патогенез описаних випадків захворювання нам уявляється в такому вигляді: статевозрілі і молоді форми сета́рій, скупившись у великій кількості в черевній порожнині, продуктами своєї життєдіяльності, а також завдяки пошкодженню тканин очеревини, сальника при годівлі рефлекторним шляхом і безпосереднім впливом викликали підвищення проникливості кровоносних судин пошкоджених органів, що призвело до випотіння в черевну порожнину значної кількості крові. Кров, що виходила із судин у черевну порожнину, зсідалася, залишаючи осадок фібрину у вигляді ворсинок на брижі, сальнику, очеревині та діафрагмі. Проникнувши в черевну порожнину, формені елементи крові руйнувались, утворюючи продукти розпаду. Продуктом розпаду гемоглобіну, зокрема солями заліза, і були забарвлені сальник, брижа та очеревина в темнобрудний колір. Продукти розпаду крові і продукти життєдіяльності гельмінтів не тільки посилювали місцевий процес, але, всмоктуючись з черевної порожнини у кров, могли безпосередньо впливати на центральну нервову систему, викликаючи порушення терморегуляції, обміну речовин, формуючи той симптомокомплекс, яким характеризувався клінічний перебіг цього захворювання. Утворювалося порочне коло, що

призвело до тяжкого захворювання — у двох випадках самостійно закінчилося смертю, а в третьому — смерть була прискорена застосуванням 40 мл³ чотирихлористого вуглецю.

В одному (першому випадку) захворювання маніфестувало і з боку органів травлення у вигляді приступу колік. Прискорене дихання і набряк легень мав місце у всіх трьох випадках.

У двох випадках, крім цього, нами спостерігалось ускладнення після кастрації жеребців, обумовлене проникненням з черевної порожнини в раневу поверхню статевозрілих сетарій.

Вищеописані випадки сетаріозу коней поширюють наші уявлення про характер даного захворювання і свідчать про високу патогенність його збудників. Разом з тим це зайвий раз зобов'язує ветеринарні організації приділити більше уваги боротьбі з кровососними паразитами, проміжними хазяями і переносниками збудників сетаріозів та інших філяридозів, а також ряду інфекційних та інвазійних захворювань.

Можливим проміжним хазяїном сетарій, очевидно, є мухи-жигалки.

Случаи тяжелого течения сетариоза у лошадей

Р. С. Чеботарев

Резюме

Автор наблюдал три случая клинически выраженного тяжелого течения сетариоза у лошадей, закончившихся летальным исходом. Описал клинику и патологоанатомическую картину при данном заболевании. Течение сетариоза во многом напоминает клиническую картину при инфекционной анемии (интермитирующий тип лихорадки, исхудание, истощение, малокровие и др.).

Данное наблюдение автора расширяет представление о характере проявления сетариоза лошадей, свидетельствуя о высокой патогенности возбудителя этого заболевания.
